

Ростислав Поліщук, к. філос. н.

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА ВІЗІЯ СПОРТУ

Rostyslav Polishchuk, PhD in Philosophy

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky, Ukraine

PHILOSOPHICAL-ANTHROPOLOGICAL AND SOCIO-PHILOSOPHICAL VISION OF SPORT

The idea of the philosophical and anthropological essence of sport, its place and role in society is formed. The peculiarity is in the disclosure of an insufficient level of research into the phenomenon of sport in Ukraine, in contrast to the West, where it has become a practical plane (the philosophy of sport). An attempt was made to comprehend bodily practices not in the language of sports didactics or medicine, but in the language of philosophy and sociology. The proposed approach makes it possible to review the trends of the past and to emphasize the need for objective consideration of the social and philosophical values of sport, exploring its potential as a unifying force and its human dimension. It is emphasized that an important feature of sports activity was the conventional nature of the regulations governing competition, and, thus, throughout history sport was a sociocultural practice that can be imagined as a sphere of production of certain values.

Keywords: game, sport, sociology of sport, socio-cultural practice, body education, philosophy of sport.

Вступ. У сучасній цивілізації – в суспільстві споживання, спорт являє собою масову поліцентричну сферу діяльності. Така діяльність вбирає в себе і перетворює безліч інших специфічних культурних і соціальних сфер. Феномен спорту в наш час отримав світове поширення і масштаби. Його суспільна значущість зростає ще більше завдяки регулюванню з боку як державних і міжнародних організацій, так і недержавних спільнот та об'єднань, що входять в число інститутів громадянського суспільства. Зауважимо, що спорту притаманний амбівалентний характер: часто спорт стає, з одного боку, засобом вираження негативних проявів соціальних відносин, а з іншого – виконує роль провідного інтегратора гуманістичних принципів та ідеалів на національному та міжнародному рівнях.

На території колишнього Радянського Союзу осмислення тіловиховних практик традиційно здійснювалося в рамках галузевої науки системи фізичного виховання, тобто в інститутах і закладах фізичної культури. Соціологічні та філософські факультети університетів не приділяли належної уваги цьому питанню, надаючи йому статусу другорядного. Тому систематичним вивченням спорту, як правило, займалися методисти і тренери, які поступово від конкретних кейсів переходили до соціально й теоретично релевантних узагальнень.

З кінця 1960-х років на Заході бурхливо розвивається академічна спортологія. Інституціоналізуються не тільки теорія й історія спорту, але й окремі дисципліни – філософія спорту, соціологія спорту, антропологія спорту, етико-естетичні принципи спорту. Саме вони займають ту незаповнену нішу, здійснюючи соціально-теоретичні дослідження спорту.

Розпочали досліджувати ключові нормативні принципи, що лежать в основі теорії спорту, наприклад: принцип поваги до противника та ідея, що спорт – це практика, спрямована на досягнення досконалості. «Перший є кантіанським принципом, заснованим на раціональності людських істот, а другий – аристотелівський принцип, пов'язаний з розвитком досконалості як засобу людського розквіту»¹.

¹ Frías, L., Javier, F. (2018). A critique of mutualism's combination of the Aristotelian and Kantian traditions. *Journal of the Philosophy of Sport*, 45, 2, 161-176.

З відомих за даною тематикою робіт можна назвати праці американських вчених П. Вайса «Спорт: філософське дослідження», А. Гуттмана «Від ритуалу до рекорду» й П. Макінтоша «Спорт в суспільстві», Г. Ленка «Нотатки щодо взаємозв'язку філософії та соціології спорту», Б. Суїта, А. Берга та ін.

Відзначену книгу Пола Вайса «Спорт: філософський запит»¹, автор назвав "першою книгою" в галузі філософії спорту. У ній він підкреслює недоліки досліджень в цій галузі і стверджує, що спорт завжди вважався вульгарним або загальним. Дослідник вважає, що не будь-яке явище цікавить дітей і дорослих людей, як це робить спорт; не кожне явище привертає увагу такої кількості глядачів – як багатих так і бідних. Унікальна спадщина вченого полягає в його обговоренні внеску, котрий спорт робить для цивілізації і він вважає його більш ніж вагомим.

Не менш цікавою є робота Аллена Гуттмана «Від ритуалу до рекорду»². Вона стала однією з перших книг, які визнають важливість спорту в якості засобу, що дозволяє по-новому поглянути на фундаментальну структуру суспільства. Автор вказує на численні способи, якими сучасний спорт здійснює вплив на життя.

Праця П. Макінтоша³ – це в основному описові звіти соціальних аспектів спорту, в яких, здебільшого, висвітлені результати загальноприйнятої думки і «забобонів» про спорт. На нашу думку, у своїй книзі вчений майже не розглядає діапазон важливих соціально-філософських питань, хоча вона, без сумніву, зробила чималий внесок у розвиток подальших досліджень.

Ганс Ленк⁴ у своїй праці висуває заклик до необхідної інтеграції філософських і суспільно-наукових підходів задля наукового аналізу спорту. А от Гюнтер Люшен⁵ визначив спорт як інституцію або соціальну поведінку, ядром якої є конкуренція на основі майстерності та стратегії.

Бернард Суїтс⁶ розглядає часто ігноровану мотивацію піднесення спортсмена до ідеалу людського існування за допомогою обліку його можливостей та вираження цих здібностей як наявного добра і людського «телосу». Адам Берг⁷ стверджує, що в рамках спорту реалізуються прагнення до перемоги, переваги й досконалості.

Мета. У наш час спорт став об'єктом дослідження педагогіки і соціології, психології та медицини, культурології та історії, політології та економіки. Але в умовах постійних змін і розвитку, пов'язаних зі спортом, потрібно провести інтеграцію висновків, накопичених іншими галузями знання, і сформувати на цій основі цілісне уявлення про філософсько-антропологічну суть спорту, його роль і місце в суспільстві.

Основний матеріал. Інститут спорту поширюється на економіку, освіту та засоби масової інформації; його вивчають антропологи, історики, економісти, політологи, соціальні психологи, дослідники фізичного виховання. Взагалі можна констатувати, що в Північній Америці і Західній Європі виникла вся необхідна академічна інфраструктура спорту у вигляді відповідних інституцій (асоціацій, спеціалізованих видань, навчальних програм).

Проте не обійшлося без певних нюансів. Зокрема, вчені зіткнулися з методологічним парадоксом, на який вказав П'єр Бурдьє: є масова культурна практика, якою займаються мільйони, але соціальне знання не вміє з нею працювати. Причини цього парадоксу французький соціолог вбачав у розриві двох світів – світу тілесності і світу знання. Спортсмени презирливо ставляться до теоретиків, а інтелектуали вважають проблеми тілесного другосортними. Тому будь-яка спроба теорії проникнути в сферу, де працює тілесність, нелегітимна з точки зору обох сторін⁸.

І все ж поступово спорт й інші тілесні практики відвоювали собі місце в якості «цікавих» предметів соціально-гуманітарного аналізу. «Спорт явно набуває все більшої уваги та визнання як

¹ Weiss, P. (1969). *Sport: A Philosophical Inquiry*. Illinois: Southern Illinois University Press.

² Guttman, A. (1978). *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. New York: Columbia University Press.

³ McIntosh, P. (1989). *Sport in Society*. London: West London Press.

⁴ Lenk, H. (1986) Notes Regarding the Relationship Between the Philosophy and the Sociology of Sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 21, 1, 83-92.

⁵ Lüschen, G. (1980). Sociology of sport: Development, present state, and prospects. *Annual Review of Sociology*, 6, 315-347.

⁶ Yorke, C. C. (2018). Bernard Suits on capacities: games, perfectionism, and Utopia. *Journal of the Philosophy of Sport*, 45 (2), 177-188.

⁷ Berg, A. (2018). The compatibility of zero-sum logic and mutualism in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 45, 259-278.

⁸ Бурдьє, П. (1994). *Програма для соціології спорту. Начала*. Москва: Socio-Logos: Адапт, 257-275.

об'єкт вивчення легітимних знань, хоча й з часто обмежувальними та розбіжними твердженнями про те, що він собою являє»¹. З'явилися роботи, які демонструють, що у випадку спорту мова йде не просто про чергову форму дозвілля, а про механізм формування тіла модерну (сучасності). У цій дослідницькій перспективі сама соматика сучасного типу – це антропологічний вимір модернізації суспільства.

Власне, інтерес соціально-гуманітарного знання до спорту проявився одночасно з боку різних наукових дисциплін й інтелектуальних течій. Про спорт писали Веблен, Шіллер, Спенсер, Плесснер, Шелер, Бурдьє, Еліас, Ортега-і-Гассет, Хейзінга та інші.

Пол Вайс писав, що кожна культура має певні ігри, забави (ігрища), як основу певного виду спорту². Спорт не можна визначити без аналізу його складових властивостей та пов'язаних з ними понять, зокрема гри, оскільки це може не відобразити еволюційний статус спорту в культурі.

У наш час більшістю гра сприймається як щось несерйозне й другорядне в житті людини. Проте, якщо уважніше дослідити цей феномен, можна виявити, що гра архаїчна і архетипічна, вона належить не тільки людям, а й усьому живому.

Не дивно, що протягом XX століття гра стала предметом розгляду у різних сферах соціально-гуманітарного знання. Карл Гросс вбачав у грі підсвідому підготовку до дорослого життя, Фрейд розглядав гру як підсвідому потребу висловлювати заборонені імпульси дозволеним способом, а Жан Піаже ставився до гри як до форми творчості. Згодом теорії звернулися до розгляду соціально-філософських аспектів значення гри в розвитку людства.

Зокрема, Ф. Шіллер³ в «Листах про естетичне виховання» писав: «...спонукання до гри направлено так, щоб знищити час в самому часі, з'єднати становлення з абсолютним буттям, зміну з тотожністю»⁴. «Правда, природа обдарувала й інші істоти понад їх потреб і посягла в темному тваринному житті пробісок свободи. Тварина працює, коли недолік чого-небудь є спонукальною причиною її діяльності, і вона грає, коли надлишок сили є цією причиною, коли надлишок життя сам спонукає до діяльності»⁵. В своїй праці вчений застосовує формулювання: «людина грає тільки тоді, коли вона в повному значенні слова людина і вона буває цілком людиною лише тоді, коли грає»⁶.

Концепцію гри Ф. Шіллера часто називають теорією надлишку енергії. Насправді, посилаючись на одну з вищенаведених цитат, така інтерпретація цілком відповідає поглядам вченого. Для Ф. Шіллера гра – це естетична діяльність. Надлишок сил, вільних від зовнішніх потреб, є лише умовою виникнення естетичної насолоди, яку, згідно Шіллеру, приносить гра.

Англійський філософ Герберт Спенсер також розглядав гру як спосіб реалізації надлишку енергії. Його інтерес до гри, як і у Шіллера, визначено інтересом до природи естетичної насолоди. Однак проблему надлишку сили, про яку говорить Шіллер, Спенсер ставить в більш широкий еволюційно-біологічний контекст.

Гру Г. Спенсер⁷ розуміє як певну діяльність в поєднанні з естетичною діяльністю. Щодо походження імпульсу до гри, він пише: «Нижчі роди тварин мають загальну рису, що всі їхні сили витрачаються на виконання дій, які мають істотне значення для життя. Вони безперервно зайняті пошуком їжі, сховком від ворогів, будуванням сховищ і заготівлею їжі для свого потомства. Але в міру того, як ми піднімаємося до тварин вищих типів, які мають більш дієві (efficient) або успішні і більш численні здібності, ми помічаємо, що час і сила не поглинаються у них сповна на задоволення безпосередніх потреб. Краще харчування, наслідок переваги організації стають причиною надлишку енергії ... Таким чином, у більш високорозвинених тварин енергія, яка потрібна в будь-якому випадку, виявляється часто в деякому надлишку над безпосередніми потребами...»⁸. І далі: «Гра є точно така ж штучна вправа сил, які через брак для них природної вправи стають настільки

¹ Duane, L. (1976). Thomas Sport: The Conceptual Enigma. *Journal of the Philosophy of Sport*, 3 (1), 35-41.

² Weiss, P. (1969). *Sport: A Philosophical Inquiry*. Illinois: Southern Illinois University Press.

³ Шіллер, Ф. (1957). *Письма об эстетическом воспитании человека*. Москва: Художественная литература, 6, 251-359.

⁴ Там само, 297.

⁵ Там само, 351.

⁶ Там само, 693.

⁷ Спенсер, Г. (1897). *Основания социологии*. СПб.: Издание Л. Ф. Пантелеева.

⁸ Там само, 13-14.

готовими для розрядження, що шукають собі результату в вигаданих діях на місце відсутніх справжніх дій»¹.

Для Спенсера відмінність між грою і естетичною діяльністю полягає лише в тому, що в грі знаходять вираз нижчі здібності, в той час як в естетичній діяльності – вищі.

Згодом, від розгляду ігрової концепції, науковці перейшли до осмислення феномену спорту. Одним із перших вчених, хто почав досліджувати соціально-філософську сутність гри та спорту був американський соціолог, економіст та публіцист Торстейн Веблен. Але його висновок був досить критичним, оскільки в уявленні вченого спорт був пережитком «варварського» розвитку людства. Він наголошує, що вищі верстви населення почали використовувати спорт як одну із форм консюмеризму (відповідно до певних цінностей та установок, які виходять за межі потреб для існування), підкреслюючи, за його допомогою, свій соціальний статус. Для інших верств населення спорт є марним і непотрібним.

Вчений вводить в свою книгу "Теорія бездіяльного класу" своєрідний термін «підставне неробство» (*vicarious leisure*), яким характеризує функціональне призначення численного прошарку людей, які обслуговують «бездіяльний/дозвільний» клас. Згубний вплив дозвільного класу поширюється на спорт. У буржуазному суспільстві «футбол має таке ж відношення до справжньої фізичної культури, як бій биків до сільського господарства»².

А ось М. Шелер, досліджуючи "місце людини в універсумі", вважає, що сучасна цивілізація не тільки позбавила себе вітальної техніки в її практичному застосуванні, але й на звалище історії викидає останні залишки станового соціального порядку як осмисленої селекції кращих. Він пише, що «в будь-якому тренуванні тіла і його сил бачать не більше ніж «відпочинок» від роботи або накопичення сил для майбутньої корисної праці – як чисту самоцінну гру життєвих сил її вже не розглядають. Це означає, що тренування життєвих функцій не заради праці, а заради самого життя (як мислення заради мислення в діалектиці предків), а також будь-якого роду вітальна і духовна аскеза, доцільний розподіл традиційних освітніх засобів і накопичених духовних багатств відповідно до групових схильностей остаточно втратили сенс. Всім цим керує нині сліпий випадок. Все це – «розваги»; Сучасний «спорт» – теж відпочинок від роботи, а не вираження свободи життя...»³.

Спортсменів він вважає майже міфічними героями, деколи порівнюючи їх з героями кіно. Вчений зазначає, що спортивний рух у всіх країнах набуває неабияких масштабів, що це – «молодіжні рухи з характерним для них новим "чуттям тіла" і новим ціннісним ставленням до тіла не тільки як до джерела праці та насолоди, а й як до самих по собі значущих краси і форми»⁴.

Один із засновників філософської антропології Г. Плеснер слушно зауважує: «Кожен, хто починає вивчати надзвичайно значимий для нашої епохи феномен спорту, дивується, як мало в цій сфері зроблено з боку соціології та антропології. Наче ми не хочемо визнати, що спорт є сутнісний симптом, сутнісний прояв культурного стану нашого сучасного суспільства»⁵.

У своєму тексті «Die Funktion des Sports in der industriellen Gesellschaft»⁶. Гельмут Плеснер обговорює надзвичайне значення феномена спорту для нашого часу. На його думку, спорт розвивається лише в промислово розвиненому суспільстві, що характеризується технологічними особливостями, великим поділом праці та урбанізацією. Хоча він наполягає на тому, що «коріння» спорту лежить в доіндустріальній ері.

Плеснер описує три основні мотиви, які спричинили виникнення спорту в результаті промислового розвитку і пов'язані з цим проблеми: 1. Відчуття порушеного (не природнього) ставлення до тіла: глибока криза, пов'язана з урбанізацією і сучасною працею, що посилюється втратою натуралістичного елемента, а також втратою старого, ремісничого, традиційного і сільського побуту. 2. Опір анонімності: другим мотивом, на думку Плеснера, є прагнення вивести індивідуума з натовпу. Вимірювання за продуктивністю, незалежно від рівня роботи стало єдиним

¹ Спенсер, Г. (1897). *Основания социологии*. СПб.: Издание Л. Ф. Пантелеева, 13-14.

² Веблен, Т. (1984). *Теория праздного класса*. Москва: Прогресс, 39.

³ Шелер, М. (1999). *Ресентимент в структуре морали*. Санкт-Петербург: Наука. Университетская книга, 231.

⁴ Шелер, М. (1994). *Избранные произведения*. Москва: Гнозис, 110-111.

⁵ Плеснер, Г. (2018) Функции спорта в индустриальном обществе. *Социология власти*, 30 (2), 190-205.

⁶ Plessner, H. (1956). Die Funktion des Sports in der industriellen Gesellschaft. *Vortrag, gehalten am 13.12.1956 an der Universität Wien. Wissenschaft und Weltbild. Vierteljahresschrift für die Grundlage der Forschung*, 9 (4), 147-166.

орієнтиром. Тим не менше, люди все ще борються за визнання, захоплення, повагу і самореалізацію. "Людина хоче бачити, захоплювати і захоплюватися"¹. Тому, люди в сучасному індустріальному суспільстві реалізують це у спорті через «фізичну силу, спритність і фізичну конкуренцію»². 3. Стійкість до відчуження: вищезгадані проблеми самореалізації вимагають третього мотиву – власне чому спорт став настільки істотним і з'явився в індустріальному суспільстві. Для досягнення результату, а значить і бажаного захоплення, щоб можна було виділитися з натовпу, повинна бути міра, проти якої кожен може конкурувати. Власне спортивні показники можуть стати мірою стандартизації послідовно стандартизованого світу. Вчений вказує на те, що люди тікають від змагань на роботі, але проявляють себе в спорті, щоб знайти бажане самоствердження. І тільки спорт може виконувати це таким чином, що робить людей щасливими, тому що він прагне до публічності.

Озираючись на ці три основні мотиви, Плеснер робить висновок, що спорт є «компенсаторною реакцією»³. Для людей це повинно бути вирішенням усіх проблем: будь то певний стрес або ж занадто мала рухливість, що викликали безліч цивілізаційних хвороб, психічні проблеми, пов'язані з «втратою в натовпі». Також вчений виділяє публічний характер спорту, та спорт як можливість втамувати потребу в агресії.

Не оминув дослідження соціокультурної значущості спорту і П. Бурдьє. В своїй праці «Форми капіталу», він виділив форми капіталу, в залежності від сфери його функціонування: економічний, культурний, соціальний та символічний капітал. Соціальний капітал являє собою сукупність реальних або потенційних ресурсів. Інститут спорту (спортивної культури), як один з таких ресурсів, покликаний заохочувати легітимні і забороняти нелегітимні обміни за допомогою проведення спеціальних заходів (зібрань, тренувань), надання місць (в клубах, школах і т.п.) або використання занять (престижними видами спорту, проведення кімнатних ігор, спортивно-культурних церемоній і т.п.), які об'єднують індивідів, характеристики яких максимально близькі один одному за всіма параметрами, які мають значення для існування і виживання групи.

У своїх працях вчений виділяє безліч автономних соціальних сфер: поле політики, економіки, релігії, інтелектуальне поле, а також – поле спорту. Простір видів спорту це не світ, замкнений в собі самому. Він включений в світ практик і споживання, в свою чергу структурований і конституційований у певну систему. «Є всі підстави розглядати види спортивної практики як відносно автономний простір, але не слід забувати, що він є місцем сил, прикладених не тільки до нього одного. Просто я хочу сказати, що не можна вивчати спортивне споживання, якщо можна так висловитися, незалежно від продуктового споживання або «дозвільного» споживання в цілому. Спортивні практики, реєструються статистичними анкетними опитуваннями, можуть бути описані як результати відносин між попитом і пропозицією, точніше, між простором пропонованих в даний момент продуктів і простором схильностей»⁴.

Також, П'єр Бурдьє виявив класові інтереси в спорті. На його думку, в кожній країні стосовно до певного періоду часу можна виявити систему соціальних опозицій, що дозволяє сказати про те, який саме вид спорту є тут престижним. Він доводив, що деякі види (гольф, поло, теніс) не просто виступають маркером успішності, але також є способом збереження і підвищення суспільного статусу людини. Вчений вважав, що простір видів спорту не є світ, замкнений в собі самому. Він включений в світ практик і споживання, в свою чергу структурований і конституційований в систему.

Однією з ключових фігур дослідження спорту в соціально-філософській площині став німецький соціальний теоретик Норберт Еліас, який створив в англійському Лестері оригінальну наукову школу, яка вивчає тілесні практики методами історичної соціології. Він багато писав про процес «спортизації», який у другій половині XIX століття разом з урбанізацією, секуляризацією і індустріалізацією сформував сучасне суспільство.

В "Генезі спорту як соціологічна проблема"⁵ вчений пропонує соціально-історичний підхід до аналізу формування сучасного спорту, зосереджуючи увагу на зміні ступеня толерантного

¹ Plessner, H. (1956). Die Funktion des Sports in der industriellen Gesellschaft. Vortrag, gehalten am 13.12.1956 an der Universität Wien. Wissenschaft und Weltbild. *Vierteljahresschrift für die Grundlage der Forschung*, 9 (4), 151.

² Там само, 152.

³ Там само, 153.

⁴ Бурдьє, П. (1994). *Програма для соціології спорту. Начала*. Москва: Socio-Logos: Адапт, 257-275.

⁵ Норберт, Э. (2006). Генезис спорта как социологическая проблема. *Логос*, 3 (54), 41-62.

насилства через процес цивілізації. Цей процес є спонтанним продуктом зміни соціальних утворень. Він стверджує, що широке розповсюдження англійських видів спорту пов'язане з їх сумісністю з певними потребами щодо проведення дозвілля, які склалися в наш час.

Як і А. Гуттман, Н. Еліас виводить вищесказане твердження, спростовуючи припущення про те, що сучасні види спорту є прямими спадкоємцями «спорту» у Стародавній Греції. Стародавні спортивні заходи, як вважає вчений, мали дуже різні характеристики та розвивалися в дуже різних умовах. Однією з центральних характеристик є рівень і характер дозволеного насильства. У стародавні часи боротьба та бокс дозволяли набагато вищі ступені насильства, ніж сучасні версії. Традиційні правила гри були неписаними та гнучкими в їх застосуванні. Наприклад, на відміну від сьогодення, бої не обмежувались у часі і тривали до того, як один з учасників здавався або не зміг продовжувати битися.

Крім того, момент перемоги був кульмінацією стародавніх спортивних заходів, тоді як в сучасний час це важливе значення для участі та збудження (посилюється азартними іграми), і це пояснює, чому справедливість та рівні шанси настільки важливі¹.

Хосе Ортега-і-Гассет у своїх пошуках розуміння людини викристалізовує ідею, що людину можна визначити лише осмисливши її життєвий світ. Вчений висловлює думку: вищим проявом людини є вільно-ігрова діяльність і пов'язує її, передусім, із спортом у найширшому сенсі цього слова. «Саме спорт з його корпоративністю, духом змагань, з його непередбачуваними результатами, викликаючи глибинне хвилювання та азарт, стає основою держави, культури, моралі – всього різноманітного буття людини»².

Іспанський дослідник осмислює спорт як вираження людської сутності, «як вільний і щедрий порив життєвої потенції». Спорт він відносив до категорії вищих форм діяльності, та сформулював тезу про те, що саме спорт є основою культури й цивілізації, що культура – творіння не природи, а спорту. Проте, Ортега-і-Гассет вказав на проблеми, які з'явилися внаслідок політичного й економічного впадіння та зробив висновок, що в ХХ ст. спорт утратив свою "первинну вітальність"³.

Серед досліджень, що значно вплинули на розвиток напрямів, пов'язаних з визначенням ролі спорту в культурі, важливе місце займає праця Й. Гейзінга "Homo ludens: статті з історії культури"⁴. Вчений запитує «Чому спортивні змагання приводять в шаленство багатотисячні натовпи народу?»⁵, а також стверджує, що «...спортивні ігри вимагають вправності, знання, кмітливості, мужності та сили. У міру того як гра стає запеклішою, напруга глядачів зростає»⁶.

Голландський дослідник вважав, що спорт, як функція досягнення спільності, постійно розширював свою соціальну значимість і втягував все нові галузі в сферу своїх володінь⁷. Наприклад примітним є те, що поняття рекорду, яке виникло в спортивній галузі, завоювало собі чільне місце і в діловому житті (діловій культурі)⁸.

З методологічних міркувань цікавим видається структурно-функціональний напрям дослідження спорту. Основними завданнями цього напряму є осмислення суспільно корисних функцій спорту та спорт як квазірелігія (сакральний вимір спорту).

Серед представників, котрі застосовували парадигму структурного функціоналізму для дослідження спорту, варто згадати К. Стівенсона⁹. Вчений намагався пояснити спорт як соціальний та культурний феномен, окресливши його 5 основних соціальних функцій: 1) соціоемоціональну; 2) соціалізаційну; 3) інтегративну; 4) політичну; 5) соціальної мобільності.

Аналізуючи відносини між цими функціями, Стівенсон зазначає, що всі вони одночасно підпорядковані та ґрунтуються на "суспільній інтеграції". Інтегративна функція спорту полягає

¹ Там само, 41-62.

² Хамітов, Н., Гармаш, Л., Крилова, С. (2016). *Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології*, 226.

³ Ортега-і-Гассет Х. (1988). *Новые симптомы . Проблема человека в западной философии*. Москва: Прогрес, 205.

⁴ Хейзінга, Й. (1997). *Homo ludens: ст. по истории культуры*. Москва :Прогресс.

⁵ Там само, 22.

⁶ Там само, 62.

⁷ Хейзінга, Й. (1997). *Homo ludens: ст. по истории культуры*. Москва :Прогресс, 186.

⁸ Хейзінга, Й. (1997). *Homo ludens: ст. по истории культуры*. Москва :Прогресс, 190.

⁹ Stevenson, C.L. (2002). "Sport as contemporary social phenomenon: A functional explanation. *International Journal of Physical Education*, 11, 8-14.

у включенні індивіда до колективу, який, у свою чергу, включається в загальну соціальну структуру.

Новизна. Своєрідність полягає в розкритті недостатнього рівня досліджень феномену спорту в Україні, на відміну від Заходу, де вони перетворилися в щось значне. Здійснена спроба осмислення тілесних практик не тільки на мові спортивної дидактики або медицини, але й на мові філософії і соціології. Запропонований підхід дозволяє переглянути тенденції минулого та підкреслити необхідність об'єктивного розгляду соціального і філософського значень спорту, вивчення його потенціалу як об'єднуючої сили та його людиновимірності.

Висновки. В останні десятиліття широко підкреслювали філософсько-методологічні проблеми суспільних наук. Це також стосується і сфери спорту. У статті запропоновані й проаналізовані тези: дослідження спорту без філософсько-антропологічного й соціально-філософського аналізу не спроможне надати цілісне, комплексне його бачення. Саме тому, видається доцільним заклик до необхідної інтеграції філософських і соціологічних підходів до наукового аналізу спорту. Впродовж всієї історії спорт був соціокультурною практикою, яку можна уявити як сферу продукування певних цінностей. Філософський аналіз проблематики спорту дає змогу дослідити ключові етико-нормативні принципи, що лежать в його основі: наприклад конкурентоспроможність людини, яка проявляється в спорті у значній мірі є функцією культури до якої вона належить і конкретної спортивної ситуації, в якій вона опиняється; прагнення до естетичної насолоди; правильне спрямування агресії; спорт як функція досягнення спільності.

References:

1. Burdje, P. (1994). *Proghramma dlja socyologhyy sporta. Nachala* [Program for the sociology of sports. Beginnings]. Moscow: Socio-Logos: Adapt. [in Russian].
2. Veblen, T. (1984) *Teoryja prazdnogho klassa* [Theory of the idle class]. Moscow: Proghress. [in Russian].
3. Norbert, E. (2006). Ghenezys sporta kak socyologhycheskaja problema [The genesis of sports as a sociological problem]. *Loghos*, 3 (54), 41-62. [in Russian].
4. Orteghe&Ghasset, H. (1988). *Novue symptomu. Problema cheloveka v zapadnoj fylosofyy* [New symptoms. The problem of man in Western philosophy]. Moscow. [in Russian].
5. Plessner, Gh. (2018). Funkcyy sporta v industryalnom obshhestve [Sports functions in an industrial society] *Socyologhyja vlasty*, 30 (2), 190-205. [in Russian].
6. Spenser, Gh. (1897). *Osnovanyja socyologhyy* [The foundations of sociology]. Spb: Panteleeva. [in Russian].
7. Khamitov, N., Gharmash, L., Krylova, S. (2016). *Istoriya filosofiji: problema ljudyny ta ji mezh* [The history of philosophy: the problem of man and its boundaries.]. Kyiv: KNT. [in Ukrainian].
8. Hejzinga, J. (1997). *Homo ludens* [Homo Ludens]. Moscow:Progress. [in Russian].
9. Shyller, F. (1957). Pysjma ob estetycheskom vospytanyu cheloveka [Letters about the aesthetic education of a person]. *Sobranye sochynenyj v 7 tomakh* [Collected works in 7 volumes]. Moscow, 6, 251-359. [In Russian].
10. Sheler, M. (1994). *Izbrannye proiavepepija* [Selected works]. Moscow: Gnozis. [in Russian].
11. Sheler, M. (1999). *Resentyment v strukture moralej* [Resentment in the structure of morality]. SPb: Nauka, Unyversytetskaja knygha. [in Russian].
12. Berg, A. (2018). The compatibility of zero-sum logic and mutualism in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 45, 3, 259-278. DOI: <https://doi.org/10.1080/00948705.2018.1509005>. [in English].
13. Duane, L. (1976). Thomas Sport: The Conceptual Enigma. *Journal of the Philosophy of Sport*, 3 (1), 35-41. DOI: <https://doi.org/10.1080/00948705.1976.10654112>. [in English].
14. Guttmann, A. (1978). *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. New York: Columbia University Press. [in English].
15. Lenk, H. (1986). Notes Regarding the Relationship Between the Philosophy and the Sociology of Sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 21, 1, 83-92. DOI: <https://doi.org/10.1177/101269028602100106>. [in English].
16. Lopez, F., Francisco, J. (2018). A critique of mutualism's combination of the Aristotelian and Kantian traditions. *Journal of the Philosophy of Sport*, 45, 2, 161-176. DOI: <https://doi.org/10.1080/00948705.2018.1479854>. [in English].
17. Lüschen, G. (1980). Sociology of sport: Development, present state, and prospects. *Annual Review of Sociology*, 315-347. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.so.06.080180.001531>. [in English].
18. McIntosh, P. (1989). *Sport in Society*. London: West London Press. [in English].
19. Plessner, H. (1956). Die Funktion des Sports in der industriellen Gesellschaft. [The function of sport in the industrial society industrial society.]. *Vortrag, gehalten am 13.12.1956 an der Universität Wien. Wissenschaft und Weltbild. Vierteljahresschrift für die Grundlage der Forschung* [Lecture, held on 13.12.1956

- at the University of Vienna. Science and worldview. Quarterly for the basis of research], 9(4), 262-274, in GS X, S. 147-166. DOI: 10.22394/2074-0492-2018-2-190-205. [in German].
20. Stevenson, C.L. (2002). "Sport as contemporary social phenomenon: A functional explanation. *International Journal of Physical Education*, 11, 8-14. [in English].
21. Weiss, P. (1969). *Sport: A Philosophical Inquiry*. Illinois: Southern Illinois University Press. [in English].
22. Yorke, C. C. (2018). Bernard Suits on capacities: games, perfectionism, and Utopia. *Journal of the Philosophy of Sport*, 45(2), 177-188. DOI: <https://doi.org/10.1080/00948705.2018.1479855>. [in English].